

EMILIAN POPESCU

Studii de istorie
și de spiritualitate creștină
V
Arheologie și Scripta varia

Editura *BASILICA*
București, 2020

Editor: Pr. Mihai HAU

Redactor coordonator: Pr. Cristian ANTONESCU

Redactor: Pr. Alexandru COSTEA

Tehnoredactor: Violeta NEGREA

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

POPESCU, EMILIAN

Studii de istorie și spiritualitate creștină / Emilian Popescu; Editor: preot Mihai Hau ; Redactor coordonator: pr. Cristian Antonescu ; Redactori: pr. Alexandru Costea, pr. Alexandru Rotariu. - București : Editura Academiei Române : Basilica, 2018-6 vol.

ISBN 978-973-27-2911-3

Vol. 5 : Arheologie și Scripta varia. / Emilian Popescu. - București : Basilica, 2020. -

ISBN 978-606-29-0406-7

248.1(498)

281.95(091)

94(498+4)

© - 2020

EDITURA *BASILICA*

ISBN 978-606-29-0406-7

Volumele I, II, III și IV au fost publicate și cu sprijin financiar din *Fondul Recurent al Donatorilor*, aflat la dispoziția Academiei Române

TIPOGRAFIA CĂRȚILOR BISERICEȘTI

Telefon: 021.335.21.29; 021.335.21.28; Fax: 021.335.19.00

tipografia@patriarhia.ro

CUVÂNT ÎNAINTE

Volumul acesta este ultimul din Seria celor publicate până acum, începând cu anul 2018, adică din *Studii de istorie și de spiritualitate creștină*, în care am încorporat cercetările mele în cursul timpului și publicate în reviste din țară ori străinătate. Volumul are un conținut variat și ar putea fi considerat un *Miscellaneum*. Începe cu cercetările mele de arheologie, efectuate începând cu anul 1952, la Cetatea Histria, continuate la Callatis (Mangalia) și încheiate cu cele din Castrul roman de lângă Câmpulung Muscel.

Această preocupare arheologică a fost determinată de faptul că imediat după absolvirea Facultății de Filologie, Secția Limbi Clasice, de la Universitatea din București, în primăvara anului 1952, am fost încadrat ca cercetător științific la marele Institut de Istorie și Filosofie al Academiei Române. Din anul 1956, când din acest Institut s-a desprins ca autonom Institutul de Istorie Veche și Arheologie al Academiei, am lucrat în acesta timp de 25 de ani (1952-1977), până am preluat Catedra de Istoria Bizanțului din cadrul Institutului Teologic Universitar din București. Locul meu de muncă explică deci și preocupările exprimate în cercetarea arheologică, istorică și epigrafică. Deși ele sunt din punct de vedere cronologic cele mai vechi, ele se publică abia acum, în volumul de față.

Sunt relatări despre cercetările de început, efectuate la Histria, în calitate de colaborator al profesorilor Grigorie Florescu și Iorgu Stoian (timp de trei ani), după care mi-am luat zborul și m-am descurcat singur.

M-a rânduit Dumnezeu să fac cercetări în mai multe locuri din *Histria*, dar cu precădere în Sectorul central al cetății, aproape de malul mării (acum Lacul Sinoe). Aici au ieșit la iveală clădiri importante, unele cu etaj, care au aparținut unor cetățeni avuți ai orașului. Tot aici am putut cerceta ruinele unei basilici creștine din secolele V-VI, încadrate de multe încăperi și care, împreună cu basilica, au fost interpretate ca reprezentând o reședință episcopală. Imagini de la săpăturile de aici se află în acest volum.

Un alt edificiu eclesiastic, tot din *Histria*, l-am cercetat în Sectorul de la vest de zidul ce incintă și care reprezintă, de fapt, o *basilica coemeterialis*. Am dezvelit zidurile ei și s-a precizat planul bisericii. Sub podeaua și în jurul ei am găsit numeroase morminte creștine.

La *Callatis* (Mangalia) cercetările au fost dictate de faptul că orașul a fost transformat, după Al Doilea Război Mondial, în bază balnearo-turistică și s-au ridicat în ritm alert multe clădiri în acest scop. Săpăturile numeroase din diversele părți ale orașului au scos la iveală antichități greco-romane, care necesitau cercetări în teren. Așa a apărut un important mormânt din secolele IV-III î.Hr., în care am găsit obiecte de cel mai mare interes istorico-arheologic: vase ceramice pictate și de mare frumusețe, coroane de aur, pe capacul mormântului și pe capul celui înmormântat. Dar cea mai însemnată descoperire o reprezintă un *papyrus*, scris în limba greacă și ținut în mâna dreaptă de defunct. L-am fotografiat, dar textul lui nu-și va dezvălui conținutul decât după scoaterea *papyrus*-ului din mormânt și conservarea lui pentru a putea fi citit.

Este într-adevăr o descoperire neîntâlnită în Europa, unde clima ei mai umedă nu permite păstrarea pe perioade îndelungate a unor asemenea documente. Deocamdată se poate spune doar că defunctul a fost o personalitate de prim rang a cetății *Callatis*, că pentru faptele sale deosebite a fost cinstit cu coroane de aur și mari demnități. *Papyrus*-ul poate reprezenta una dintre operele sale, și aceasta l-ar așeza alături de ceilalți cărturari din *Callatis*, ca *Demetrios*, *Heraclides Lembos*, *Satyros* „*Peripateticul*”, cunoscuți în întreaga lume elenistică prin scrierile lor literare și științifice.

La *Câmpulung Muscel* am scos la iveală importante clădiri ale castrului roman, care în timp au fost consolidate, iar astăzi formează cel mai de seamă monument de epocă roman, transformat în muzeu.

Cuvânt înainte

Un alt capitol este intitulat *Scripta varia*, în care sunt grupate câteva articole și studii, unele chiar inedite. Între acestea se află și comunicarea prezentată de mine la Facultatea de Teologie din București (24 aprilie 2018), cu prilejul aniversării mele la 90 de ani, intitulată: *Două momente de răscruce în istoria europeană: 1. Convertirea împăratului Constantin cel Mare la creștinism (anul 312) și 2. Schisma cea Mare între cele două Biserici: Ortodoxă și Romano-Catolică (1054). Fapte și învățăminte pentru viață.*

Studiul despre Sf. Martir Emilian a fost determinat de descoperirea, în timpul din urmă, la Ostrov, jud. Constanța, a cavoului în care el a fost înmormântat. A fost găsit chipul său, pictat *în frescă* pe un perete: el ține în mâna dreaptă simbolul său caracteristic, adică ciocanul mare de fier, cu care a distrus, în templul de la Durostorum (Silistra), statuile și altarele păgâne.

Am considerat, de asemenea, să prezint aici și relatările mele despre congresele și întrunirile internaționale la care am participat, să fie aduse la cunoștința celor interesați problemele abordate în acele împrejurări.

Un alt *capitol* este dedicat evocărilor unor personalități științifice și didactice, pe care le-am cunoscut și m-au impresionat. Unele mi-au fost profesori, altele ne-au vizitat țara și au prezentat comunicări pe care le redau în traduceri (Johannes Straub, Claude Mondesert și alții).

Se pot citi în volum și evocări despre personalități teologice românești, mari duhovnici, profesori, ierarhi etc., pe care am avut fericirea să-i cunosc. Am adăugat și câteva prefețe la cărți valoroase, scrise de ucenici apropiați.

Sper ca volumul să prezinte interes pentru cititori și, în același timp, poate chiar îndemnuri de a cunoaște viața și activitatea marilor predcesori, care au strălucit pe cerul științei și al credinței noastre ortodoxe.

Închei, exprimându-mi profunda recunoștință față de Preafericitul Părinte Patriarh Daniel al României, care a aprobat publicarea acestui volum în cadrul Editurii *Basilica* și i-a asigurat subvențiile cuvenite.

E. I. Popescu